

Abimaterjal kohtu teemal kirjutavale ajakirjanikule

(Materjali koostasid kohtute pressitöötajad ühiselt 2007. aasta detsembrikuus, augustis 2008 on täiendatud pressiesindajate kontaktide osa.)

1. ÜLDISED REEGLID:	2
1.1. Kohtuistungite ajakava	3
1.2. Kohtulahendid	3
1.3. Eesti kohtute pressiesindajad ja kontaktandmed:	4
1.4. Mõned olulisemad seadused:	4
2. KOHTUD	5
2.1. MAAKOHUS:	5
2.1.1. Kriminaalmenetlus:	5
2.1.2. Tsiviilmenetlus	11
2.1.3. Väärteomenetlus:	13
2.2. HALDUSKOHUS:	15
2.3. RINGKONNAKOHUS:	17
2.4. RIIGIKOHUS	18

1. ÜLDISED REEGLID:

vt ka Kohtute Haldamise Nõukoja [soovitusi kohtute meediasuhtluseks](#)

- Pildistamiseks-filmimiseks tuleb kindlasti eelnevalt küsida luba pressiesindaja kaudu. Kui pole kooskõlastatud, võib kohtunik pildistajad-filmijad saalist välja saata, sest tegutseti ilma loata.
- Avalikul istungil võib iga ajakirjanik alati saali tulla, istungit jälgida ja endale märkmeid teha, kui sellega ei segata istungit.
- Kinnisele istungile keegi peale asjaga seotud isikute ei pääse, ka ei jaga kohus kinnise istungi osas infot peale selle, kas ja millal istung toimub ning mis menetlusstaadiumisse see on jõudnud. Kinniseks kuulutatud protsessi otsus on üldjuhul avalik (v.a. lapsendamisasjades ja riigisaladuse puhul), kuid on ka erandeid, kus kohus teeb eraldi määruse, mille kohaselt antud protsessi otsus ei kuulu avalikustamisele, välja arvatud resolutiivosa.
- Kriminaalasja kohtumenetluse käigus on avalike istungite puhul pressiesindaja vahendusel kättesaadav protseduuriline informatsioon (menetluse üldine käik, olulisemate menetlusstaadiumite olulisem teave) kohtuasja kohta. Kui on jõutud kohtuvaidlusteni, siis saab küsida, kui palju prokurör karistuseks nõudis ja mida taotles kaitsja. Kui on soov täpsemalt teada saada, mis istungil toimub, siis tuleks ise saali kohale tulla. Tunnistajate ja kannatanute nimesid pressiesindaja välja ei anna. Süüdistusakti saab küsida prokuratuurist (seda mitte enne, kui süüdistusakt on kohtus ette loetud).
- Tsiviilasja menetluse käigus saab kohus hagi suuruse, asjaolude jms kohta infot välja jagada vaid siis, kui pooled (hageja ja kostja) on sellega nõus.
- Kohtulahend on avalik, ka siis, kui see pole veel jõustunud. Avalikustamisel kustutatakse otsusest menetlusosaliste delikaatsed isikuandmed ning kannatanute-tunnistajate nimed. Kui tegu on jõustumata lahendiga, tuleb sellest kirjutades ära märkida, et tegu on jõustumata lahendiga.
- Toimikuga saab tutvuda siis, kui otsus on jõustunud. Tutvumiseks tuleb täita avaldus (blanketi saab pressiesindajalt) ja anda allkiri kinnitamaks, et ajakirjanik järgib seadust ja ei avalda delikaatseid isikuandmeid jm keelatud. Otsuse, kas mingi protsessi toimikuga saab tutvuda või mitte, teeb kohtu esimees, kohtumaja juht või asja menetlenud kohtunik. Kinniseks kuulutatud protsesside toimikutega tutvuda ei saa. Kui ajakirjanik tahab toimikuga tutvuda, peab ta arvestama, et seda ei saa kohe samal päeval. Pressiesindaja peab toimiku või toimikud (ühe kriminaalasja raames võib toimikukaustu olla mitukümmend) enne ajakirjanikule näitamist läbi vaatama ja kinni katma avalikustamisele mitte mõeldud info, näiteks arstlikud ekspertiisid, fotod surnukehadest jne.
- Kohtu pressiesindaja saab vastata vaid tema kohtu asju puudutavatele küsimustele ja välja anda vaid oma kohtu lahendeid. Seega pole mõtet küsida näiteks Tallinna Halduskohtu pressiesindajalt Harju Maakohtus tehtud otsust.
- **Süütuse presumptsioon** – kõige olulisem, mida kohtuasjade kajastamisel tuleb kindlasti arvestada. Kriminaalmenetluses ei ole keegi kohustatud oma süütust tõendama ja kedagi ei käsitata kuriteos süüdiolavana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. EI TOHI öelda, et tegi seda ja toda ja on mõrtsukas ja kurjategija, kui menetlus on veel käimas või otsus on küll tehtud, kuid see pole jõustunud.

- Kui ajakirjanik ei ole päris kindel, et ta kõigest ikka õigesti aru saab, maksab kindlasti pressiesindajalt nõu ja abi küsida. Paraku on liiga palju kordi asjatundmatuse tõttu ilmunud valeinfot, mis on viinud näiteks selleni, et pooled ütlevad kokkulepetest lahti ja ajakirjaniku mõtlematuse, kiirustamise või rumaluse tõttu kannatab kohtupidamine.
- **NB! Kohtunik ei tee otsuseid emotsioonidest lähtuvalt või oma suva järgi. Kohus saab otsuse teha vaid lähtuvalt seadusest ning tõenditest, mis on esitatud, ja mis on tõendamist leidnud. Seega, kui kohus määrab näiteks tapmises süüdistatud isikule ühiskonna ootusega võrreldes väikese karistuse või mõistab isiku õigeks, siis järelikult ei ole kohtule esitatud tõendid olnud vettpidavad ja nende alusel EI SAA kohtunik isikut tapmises süüdi mõista või talle maksimumkaristust määrata.**

1.1. Kohtuistungite ajakava

Aadressil www.kohus.ee saate valida teid huvitava kohtu ning selle kohtu eri majade istungid lingi „Istungiajad“ alt.

1.2. Kohtulahendid

Alates 2006. aastast on maa-, haldus- ja ringkonnakohtutes kasutusel **KIS (kohtute infosüsteem)**, kuhu kantakse kõik kohtuasjad menetluse alustamisest kuni lõpplahendini.

Jõustunud juurdepääsupiiranguta kohtulahendid avalikustatakse ja neid on võimalik leida aadressilt <http://kola.just.ee>. Sellele lehele minnes on kasulik läbi lugeda kogu avalehel sisalduv info, et oleks selge, millise kanali kaudu lahendit otsida, kas pöörduda lingile [KIS lahendite avalik otsing](#), kust võib leida peale 01.01.2006 jõustunud avalikustamisele kuuluvaid lahendeid või [Kohtuasjad](#), kust saab otsida alates 01.10.2001 kuni 31.12.2005 jõustunud avalikustamisele kuuluvaid kohtulahendeid.

Riigikohtu lahendid on saadaval Riigikohtu veebilehel www.riigikohus.ee.

Otsingutulemused kannavad kõige paremini vilja, kui on teada kohtuasja number. Numbril olemasolul ei ole vaja otsinguks täita ühtki muud välja peale numbril oma ja juhul kui lahend on avalik, saab selle ka kätte. Menetluses olevate asjade numbrid on leitavad kohtuistungite ajakavast (www.kohus.ee, vastav kohus ja istungiajad).

Kui kohtuasja number ei ole teada, peab kasutama teisi parameetreid, mis parasjagu teada on, näiteks süüdimõistetud nimi. Metamärgina kasutatakse alama astme kohtute andmebaasides protsendimärki (%), Riigikohtu lahendite andmebaasis aga tähti (*).

Nii Riigikohtu kui KIS lahendite otsinguvormide juures on väga põhjalikud kasutusjuhendid, millega oleks mõistlik tutvuda juba enne päringute sooritamist. Kui ikkagi ei leia, aitab pressiesindaja.

1.3. Eesti kohtute pressiesindajad ja kontaktandmed:

- ✓ Harju Maakohus: Kristina Ots (kristina.ots@just.ee, tel. 620 0192, mob. 507 2995)
- ✓ Tallinna Ringkonnakohus, Tallinna Halduskohus: Jaanika Topkin (jaanika.topkin@just.ee, tel. 628 2731, mob. 5346 5095)
- ✓ Pärnu Maakohus: Elo Kirsipuu (elo.kirsipuu@just.ee, tel. 447 9507, mob. 5348 8890)
- ✓ Tartu Maakohus, Tartu Ringkonnakohus, Tartu Halduskohus: Krista Tamm (krista.tamm@just.ee, tel. 750 0656, mob. 5343 3341)
- ✓ Viru Maakohus: Jelena Muttonen (jelena.muttonen@just.ee, tel. 359 9820)
- ✓ Riigikohus: Eveli Kuklane (eveli.kuklane@nc.ee, tel. 730 9042, mob. 5333 9846)

1.4. Mõned olulisemad seadused:

- **Karistusseadustik**
- **Kriminaalmenetluse seadustik** (selgitab üksipulgi lahti, kuidas kriminaalasjades viiakse läbi nii kohtueelset menetlust, kohtumenetlust kui lahendi täitmisele pööramist)
- **Tsiviilkohtumenetluse seadustik** (kuidas toimub tsiviilmenetlus)
- **Väärteomenetluse seadustik** (kuidas toimub väärteomenetlus)
- **Halduskohtumenetluse seadustik**

Seadustega saab tutvuda õigusaktide andmebaasides:

[Elektrooniline Riigi Teataja](#)

[ESTLEX](#)

2. KOHTUD

2.1. MAAKOHUS:

Maakohtus toimuvad menetlused jagunevad laias laastus kolmeks: kriminaalmenetlus, tsiviilmenetlus ja väärteomenetlus.

2.1.1. Kriminaalmenetlus:

Kriminaalasjade üldmenetluse skeem:

Prokuratuur saadab kriminaalasja materjalid kohtusse → Kohtu kantselei jagab arvutiprogrammi alusel kriminaalasja kohtunikule → Kohtunik määrab istungiajad → Algab istung, prokurör loeb ette süüdistusakti, süüdistatavalt küsitakse, kas ta tunnistab end süüdi või mitte → Algab kohtulik uurimine (tunnistajate, ekspertide, kannatanu ja süüdistatava kuulamised jne) → Kohus lõpetab kohtuliku uurimise, algavad kohtuvaidlused (prokuröri kõne süüdistatava tegudest ja sellest, kui suurt karistust prokurör sooviks kohaldada, kaitsja kõne ja seisukohad) → süüdistatava viimane sõna → kohus läheb otsust tegema → kohus avaldab otsuse.

Terminid:

Menetlejad – kohus, prokuratuur ja uurimisasutus (asutus, mis tegeleb krim asjade eeluurimisega, näiteks Kapo, prefektuurid jne)

Menetlusosalised – kahtlustatav, süüdistatav ning nende kaitsjad, kannatanu. Vahel ka tsiviilkostja ja kolmas isik (seda tuleb väga harva ette)

Kahtlustatav – isik, kes on kuriteos kahtlustatavana kinni peetud, või isik, keda on piisav alus kahtlustada kuriteo toimepanemises ja kes on allutatud menetlustoimingutele. Kahtlustatavaks võib nimetada kedagi siis, kui prokuratuur on isikule ametliku kahtluse esitanud.

Süüdistatav – isik, kelle kohta prokuratuur on koostanud süüdistusakti, või kellele on esitatud süüdistusakt kiirmenetluses, või isik, kellega on kokkuleppemenetluses sõlmitud kokkulepe. Ehk siis süüdistatavaks saab kedagi nimetada siis, kui prokuratuur on isikule esitanud ametliku süüdistuse.

Süüdimõistetud – süüdistatav, kelle suhtes on jõustunud süüdimõiste kohtuotsus. Kurjategijaks võib kedagi nimetada siis, kui ta on karistusseadustiku paragrahvi alusel kohtus süüdi mõistetud ja see otsus on jõustunud.

Süütegu – nii kuritegu kui väärtegu.

Kuritegu – Karistusseadustikus (KarS) sätestatud süütegu. Kuriteo eest võib füüsilisele isikule mõista rahalise karistuse või vangistuse ja juriidilisele isikule rahalise karistuse või sundlõpetamise.

Väärtegu – KarSis või mõnes muus seaduses sätestatud süütegu, mille eest on karistuseks kas trahv või arest.

Kuriteo koosseis puudub – Kuriteol peavad olema alati kindlad objektiivsed ja subjektiivsed tunnused. Koosseis puudub, kui puudub tegu, tagajärg, või teo ja tagajärje vaheline põhjuslik seos (see on väga sageli koosseisu puudumise aluseks). Samuti puudub koosseis siis, kui näiteks ei õnnestu tõestada teo tahtlikku toimepanekut või tegu ettevaatamatusest. Tahtlust on näiteks üsna keeruline tõestada.

Õigeksmõistetud – süüdistatav, kelle suhtes on jõustunud õigeksmõiste kohtuotsus

Kannatanu – füüsiline või juriidiline isik, kellele on kuriteoga või süüvõimetu isiku poolt õigusvastase teoga vahetult tekitatud füüsilist, varalist või moraalselt kahju.

Tsiviilkostja – isik, kes seaduse järgi kannab varalist vastutust kahju eest, mis on tekitatud vahetult kuriteoga või mille on süüvõimetu isik tekitanud õigusvastase teoga (hooldaja siis sel juhul)

Kaitsja – advokaat ja teised kriminaalmenetluse seadustikuga (KrMS) lepingulisele esindajale kehtestatud haridusnõuetele vastavad isikud menetleja loal.

Lepinguline kaitsja – ehk kokkuleppeline kaitsja - on kaitsealusega kokku leppinud kaitsmise, kaitsealune on ta ise valinud.

Määratud kaitsja – on uurimisasutuse, prokuratuuri või kohtu poolt määratud isikut kaitsma.

Asenduskaitsja – kaitsja, kes osaleb kriminaalmenetluses ajal, mil põhikaitsja osavõtt on takistatud (näiteks haiguse või koolituse pärast)

Tunnistaja – isik, kes võib teada tõendamiseseme asjaolusid.

Tõendamiseseme asjaolud – kuriteo toimepanemise aeg, koht, viis ja muud kuriteo olud; kuriteokoosseis; kuriteo toime pannud isiku süü; kuriteo toime pannud isikut iseloomustavad andmed ja muud tema vastutust mõjutavad asjaolud.

Tõend – kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu ja tunnistaja ütlus; eksperdiarvamus; kohtuistung ja jälitustoimingu protokoll või muu dokument; foto, film või muu teabesalvestis.

Kohtuväline menetleja – asutus, millel on õigus määrata väärteo toimepanijale karistus, kuid mis ei ole kohus. (Nt. politsei võib kohtuvälise menetlejana trahvida autojuhti, kes sõitis lubatust kiiremini).

Maakohtu koosseis – I astme kuritegude kriminaalasju arutab eesistujast (kohtunikust) ja kahest rahvakohtunikust koosnev kohtukoosseis. **Rahvakohtunikul** on kohtulikul arutamisel kõik kohtuniku õigused. (Termin „rahvakohtunik“ võib mõnes mõttes olla eksitav, sest mitte väga kaugele ei ole jäänud ajad, kus kohtunike ametnimetus oli rahvakohtunik.) Praegu on rahvakohtunikud need kohalike omavalitsuste poolt valitud inimesed rahva seast, keda varem nimetati kohtu kaasistujateks. II astme kuritegude kriminaalasju ja kriminaalasju lihtmenetluses arutab kohtunik ainuisikuliselt.

I astme, II astme kuritegu – II aste siis, kui võimaliku karistuse ülempiir ei ületa 5 aastat vangistust. I aste siis, kui ülempiir ületab 5 aastat vangistust. Siinkohal tasub meele pidada, et kuriteo aste lähtub KarSi paragrahvis (mille alusel on kohtu ette saadetud) sätestatud ülempiirist, mitte kohtus saadud karistusest. Kui § näeb teo eest ette näiteks kuni 6 aastat vangistust, kohus aga asja kaaludes määras karistuseks näiteks 3 aastat vangistust, siis on tegu ikkagi I astme kuriteoga, sest seadus nägi teo eest ette üle viie aastase vangistuse.

Varukohtunik, varurahvakohtunik – aeganõudvatele kohtulikele aruteludele võib kohtumäärusega kaasata nõ tagavarakohtuniku või rahvakohtuniku. Varukohtunik on ülimalt harv juhus, kuid varurahvakohtuniku tuleb ikka aegajalt ette. Praegu käimas

olevatest protsessidest on näiteks Ringmaa puhul saalis 3 rahvakohtunikku. Seda juhuks, kui keegi neist peaks pikaks ajaks haigeks jääma, ära sõitma vms põhjusel kõrvale jääma. Varurahvakohtunik peab protsessist algusest lõpuni pidevalt osa võtma, ei käi asjad nii, et tuleb alles siis, kui keegi ära langeb. Kui protsessis jääb näiteks üks kahest rahvakohtunikust ootamatult ära, tuleks kõigea otsast alustada. Sellise olukorra vältimiseks just varuainimine ongi.

Eeluurimiskohtunik – maakohtu kohtunik, kes täidab ülesandeid, mis tulenevad kohtueelsest uurimisest. Näiteks otsustab prokuratuuri taotlusel kellegi vahistamise (või mõne muu tõkendi), teostab vahistamise kontrolli (iga kahe kuu tagant peab kontrollima, kas on ikka põhjendatud eeluurimisaegne vahistamine), vaatab läbi eeluurimisega seotud kaebusi, otsustab isikute loovutamisi välisriikidele (nende riikide taotluse alusel) jne.

Täitmiskohtunik – maakohtu kohtunik, kes tegeleb peale otsuse jõustumist tekkinud küsimustega. Näiteks tingimisi ennetähtaegsed vabastamised, kriminaalhooldajate erakorralised ettekanded (kui isik rikub talle ennetähtaegse vabastamisega pandud kohustusi, teeb isiku kriminaalhooldaja kohtule erakorralise ettekande) jne.

Tõkend – näiteks elukohast lahkumise keeld (s.o mitte kauemaks kui üheks ööpäevaks), vahistamine, kautsjon (asendustõkend, mida saab kohaldada näiteks vahistamise asendamiseks. Kautsjoni miinimumsuurus on 500 päevapalka). Määrab kohus, arvestades kriminaalmenetlusest või kohtuotsuse täitmisest kõrvalehoidumise, kuritegude toimepanemise jätkamise või tõendite hävitamise jms võimalust. Arvestatakse ka süüdimõistetut isikut, perekonnaseisu, tervist jms asjaolusid.

Üldine kohtualluvus – kriminaalasja arutamine allub maakohtule, kelle tööpiirkonnas on kuritegu toime pandud. Erandeid tehakse kuriteo tagajärgede saabumise või enamuse elukoha järgi, mille ühe ringkonnakohtu piires otsustab ringkonnakohtu esimees, muidu Riigikohtu esimees.

Eesti kohtusüsteem on kolmeastmeline, koosneb neljast maakohtust, kahest halduskohtust, kolmest ringkonnakohtust ja Riigikohtust. Esimese astme kohtud on Harju, Pärnu, Tartu ja Viru maakohtud ja Tallinna ja Tartu halduskohtud. Maakohtutel on omad kohtumajad igas maakonnakeskuses. Kahel halduskohtul on neli kohtumaja – Tallinnas,

Tartus, Pärnus ja Jõhvis. II astme kohtud ehk kolm ringkonnakohtu asuvad Tallinnas, Tartus ja Jõhvis. Riigikohus asub Tartus.

Erandlik kohtualluvus – trükise vahendusel toime pandud kuriteo kriminaalasi allub trükise väljaandmise koha kohtule, kui kannatanu ei taotle arutamist tema elukohas või kohtus, kelle tööpiirkonnas trükist levitati. Välisriigis toime pandud kuriteo kriminaalasi arutamine allub kahtlustatava või süüdistatava Eesti elukohajärgsele kohtule. Kui Eestis elukohta ei ole, allub Harju Maakohtule.

Ühendatud kriminaalasi alluvus – kui kriminaalasi allub mitmele kohtule, võib ühendatud kriminaalasi arutada ühes neist. Alluvuse otsustab süüdistusakti kohtusse saatev prokuratuur.

Ühendatud kriminaalasi – kriminaalasi ühendatakse, kui näiteks ühe ja sama süüdistatava suhtes on algatatud mitu kriminaalasi.

Kohtunikku puudutava kriminaalasi alluvus – kui kohtunik on süüdistatav või kannatanu ning asja tuleks üldise kohtualluvuse kohaselt menetleda selle kohtuniku töökoha järgse ringkonnakohtu tööpiirkonna maakohtus, antakse kriminaalasi üle teise ringkonnakohtu tööpiirkonna maakohtule.

Võistlev kohtumenetlus – Üldmenetluse põhiprintsiip on võistlevuse võimaldamine. See tähendab, et kõik tõendid esitatakse vahetult suuliselt kohtuistungil, et kõik menetlusosalised saaksid vahetult küsitleda. Nii ei saa piirduda vaid eeluurimisel antud ütlustega, tuleb ikkagi kohtusaalis uuesti kõigil oma jutt ära rääkida ja saalis räägitust tuleb ka otsuse tegemisel lähtuda.

Lihtmenetlus – lihtmenetluse eesmärk on kiirendada kriminaalmenetlust, vähendamaks kohtusüsteemi ülekoormatust. Lihtmenetlus on üldnimetus lihtsustatud menetlusliikidele. Eristatakse nelja lihtmenetlust: lühimenetlus, kokkuleppemenetlus, kiirmenetlus ja käskmenetlus.

Lühimenetlus – võib kohaldada, kui süüdistatav on nõus lühimenetlusega ja tegu on kuriteoga, mille eest karistusseadustik (KarS) ei näe ette karistusena eluaegset vangistust. Võimaldab menetluse läbiviimist vaid toimikumaterjalide põhjal, tunnistajaid ja eksperte

välja kutsumata. Süüdimõistvat kohtuotsust tehes vähendab kohus süüdistatavale määratud karistust 1/3 võrra.

Kokkuleppemenetlus – võib kohaldada, kui nii süüdistatav kui kannatanu on nõus ja tegu pole esimese astme kuriteoga. Süüdistatav ja tema kaitsja nõustuvad selle menetluse käigus süüdistuse sisu ja kuriteo kvalifikatsiooni, kuriteoga tekitatud kahju laadi ja suurusega ning jõuavad kokkuleppele prokuröri poolt kohtus nõutava karistuse liigis ja määras. Kui keegi ei loobu kokkuleppest ja kohtunik on nõus antud kokkuleppega, teeb kohus süüdimõistva kohtuotsuse. NB! Palun mitte segi ajada lühimenetlusega, kus karistusest läheb veel kolmandik maha. Kokkuleppemenetluse karistusest enam midagi maha ei lähe.

Kiirmenetlus – (tuntud ka kui turbomenetlus, kuid ametlikult sellist terminit ei eksisteeri). Võib kohaldada, kui tegu on II astme kuriteoga, asjaolud on selged ja tõendid kogutud. Prokurör esitab kohtule taotluse kiirmenetluseks 48 tunni jooksul alates isiku kahtlustatavana kinnipidamisest.

Käskmenetlus – on sisuliselt kirjalik menetlus, mis istungisaalis ei toimu. Eeldab, et toime pandud teo eest on karistuseks rahatrahv. Kohus saab prokuratuurilt toimiku, kontrollib, kas normid on täidetud, materjale piisavalt ja kas paragrahv lubab rahalist karistust ning teeb otsuse ära.

Kinnine menetlus – kohus kuulutab protsessi või osa protsessist omal algatusel või menetlusosaliste taotlusel kinniseks, kui see on vajalik:

- Riigi julgeoleku ja avaliku korra tagamiseks, eelkõige riigisaladuse hoidmiseks või asutusesiseseks kasutamiseks tunnistatud teabe kaitseks,
- Menetlusosalise, tunnistaja või muu isiku elu, tervise või vabaduse kaitseks;
- Menetlusosalise, tunnistaja või muu isiku eraelu kaitseks, kui huvi asja avaliku arutelu vastu ei ole eraelu kaitse huvist suurem;
- Lapsendamissaladuse hoidmiseks;
- Alaealise või vaimupuudega isiku huvides, eelkõige sellise isiku ülekuulamiseks;
- Äri- või autorisalatuse hoidmiseks, kui avaliku aruteluga kahjustataks olulist kaitset väärivat huvi;
- Seaduse alusel isiku eraelu või ärisalatuse hoidmiseks kohustatud isiku ülekuulamiseks, kui isikul on seaduse järgi õigus saladus menetluses avaldada;
- Posti, telegraafi või telefoni teel või muul üldkasutataval viisil edastatud sõnumi saladuse kaitseks.

Kohus võib kuulutada menetluse või menetluse osa omal algatusel kinniseks ka muul juhul, kui selleta oleks ohustatud objektiivne õigusemõistmine või kui kinnises menetluses

on oluliselt suurem võimalus veenda poolt lõpetama menetlus kompromissiga või neid muul viisil lepitada.

Resolutsioon ehk otsuse resolutiivosa – otsus lühidalt ilma asjaolude kirjelduse ja kohtu põhjendusteta. Ütleb, kas süüdi mõista või õigeaks mõista, kui süüdi, mis on karistus, mis on edasikaebamise kord ja aeg.

Motiveeritud otsus – otsuse täistekst koos kõigi asjaolude ja kohtu põhjendusega.

Oportuniteet – kriminaalmenetluse lõpetamine süüdistatava ja prokuröri kokkuleppena avaliku menetlushuvi puudumise korral ja kui süü ei ole suur. Süüdistatav ei pea sel juhul end kohtus süüdi tunnistama, kuid oportuniteediga lõpetamine näitab, et ta on teo siiski toime pannud. Karistusregistrisse aga märget ei lähe.

Süüdistatav peab sel juhul heastama kuriteoga tekitatud kahju, tasuma kriminaalmenetluse kulud ning maksma kindla summa riigituludesse või sihtotstarbeliseks kasutamiseks üldsuse huvides. Oportuniteediga saab lõpetada II astme kuritegu.

Pistis – vara või muu soodustus, mille ametiisik võtab vastu vastutasuna mingi ametiseisundist tuleneva seadusliku teo toimepanemise või mingi seadusliku teo toime panemata jätmise eest. Näiteks, ametnik võtab raha selle eest, et menetleda elamisloa taotlust ettenähtust kiiremini.

Altkäemaks – ametiisikule antav vara või muu soodustus vastutasuna selle eest, et ametiisik paneks altkäemaksu andja või teise isiku huvides ja oma ametiseisundit kasutades toime seadusega mittelubatud teo. Näiteks ametiisik võtab raha selle eest, et väljastada elamisluba isikule, kellele ei tohiks elamisluba anda.

Apellatsioon – kaebus maakohtu otsuse peale ringkonnakohtule.

Kassatsioon – kaebus ringkonnakohtu otsuse peale Riigikohtule.

2.1.2. Tsiviilmenetlus

Tsiviilkohtumenetluse skeem (hagimenetlus):

Hagi esitamine (sellele võib eelneeda või järgneda hagi tagamise taotlus, vt allpool terminitest) → kohus kontrollib, kas hagi vastab nõuetele, tuleb tasuda riigilõiv. Kui hageja

ei kõrvalda puudusi hagi, siis asi lõpetatakse → hagi ok, saadetakse kostjale, kostja vastab. Kui kostja ei vasta ja ei ilmu istungile, võidakse teha tagaseljaotsus, millele (kui kostja sellega nõus pole), saab teha kaja (vt terminitest) ehk kui kohus nõustub kaja rahuldama, siis menetlus taastatakse → eelistung (ei pea alati olema), mille käigus tehakse ekspertiise, esitatakse täiendavaid tõendeid jne → kohus lõpetab eelmenetluse, algavad kohtuistungid, uuritakse tõendeid, kuulatakse tunnistajaid, eksperte, kostjat, hagejat → otsus.

Igal ajal selle protsessi jooksul võib tulla poolte kokkulepe, sest kohus üritab alati osapooli omavahelisele kokkuleppele suunata.

Terminid:

Tsiviilkohtumenetlus võib olla hagimenetlus või hagita menetlus.

Hagimenetlus – esitatakse hagi (näiteks võla väljanõudmiseks), osalised on hageja (hagi esitaja), kostja (kelle vastu hagi on esitatud). Menetlusosaliseks võib olla ka kolmas isik, kes omab puutumust vaidlusega. Hagimenetluses ei saa kohus ise tõendeid koguda, otsus tuleb langetada vaid poolte esitatud tõendite alusel.

Hagita menetlus – ei esitata hagi, vaid avaldus. Siin saab kohus ise tõendeid koguda. Menetlusosaliseks ei ole mitte hageja ja kostja, vaid avaldaja ja puudutatud isikud. Hagita asjad on seaduses konkreetselt ära toodud, näiteks isiku surnuks tunnistamine, piiratud teovõimega isikule eestkostja määramine, lähenemiskeelu rakendamine, kaebused kohtutäituri peale jne. Täpsemalt saab loetelu vaadata tsiviilkohtumenetluse seadustikust § 475.

Hagi tagamine - esineb hagimenetluses. Pool võib taotleda hagi tagamiseks varale aresti seadmist, toimingute tegemise keelamist vms, kui on alust eeldada, et hagi tagamata jätmine raskendab või teeb võimatuks kohtuotsuse täitmise kui hagi rahuldatakse (näiteks pole kostjal piisavalt vara või ta võib olemasoleva vara kohtumenetluse ajal maha müüa. Konkreetsete näidetena hiljuti toimunud Leopoldi paroodiasaate juhtum, kus kohus keelas saadet näidata seni, kuni kohus asja menetledes jõuab otsusele, kas rahuldada või mitte rahuldada taotlus saate näitamise keelamiseks). Hagi tagamine ei ütle midagi selle kohta, kas hagi ka rahuldatakse või mitte.

Tagaseljaotsus - tehakse juhul, kui pool ei ilmu istungile või ei vasta kohtule ettenähtud tähtaja jooksul. Tagaseljaotsus tehakse ilma tõendeid hindamata, piisab sellest, et poolte vahel on mingi õiguslik seos (näiteks poolte vahel on leping. See on tagaseljaotsuse tegemiseks poole istungile mitteilumumisel piisav. Kohus ei uuri, kas ja mis põhjusel jäi lepingu järgi raha maksmata vms. Eeldatakse hagi esitatud asjaolude õigsust. Tegemist on nn sanktsiooniga.) Pool, kelle kahjuks tehti tagaseljaotsus, saab otsuses märgitud tähtaja jooksul taotlelda menetluse taastamist (ametlik termin sellise taotluse kohta on **kaja** – kostja võib esitada kaja, kui tema tegevusetus, mis tingis tagaseljaotsuse, oli tingitud mõjuvatest põhjustest). Ei ole välistatud, et sisulises otsuses jääb hagi rahuldamata. Kui aga pool ei taotle menetluse taastamist, siis tagaseljaotsus jõustub ning kuulub täitmisele nagu sisuline otsus.

Pankrotimenetluse raugemine - pankrotimenetluse lõppemine, kui puudub vara pankrotimenetluse kulude katteks. Kuivõrd võlausaldajatele ei ole midagi maksta, ei ole mõtet pankrotimenetlusega jätkata. Samas tuleb ka raugemise korral välja selgitada, kas juhatuse tegevuses võis esineda kuriteotunnustega tegu, s.o juhatuse liikmed vastutusest ei pääse.

2.1.3. Väärteomenetlus:

Väärteomenetluse kohut puudutavas osas võib üldistatult eristada kolme põhilist osa:

1. **väärteoasja arutamine maakohtus** (näiteks: politsei esitab materjalid kohtule karistuse mõistmiseks).

Jagunevad kaheks: füüsilise isiku ja juriidilise isiku väärteoasi. Põhjuseid, miks väärteoasja arutatakse kohtus: nt kui tegemist on korduvalt väärteguisid toime pannud isikuga, trahvid on tasumata, tegemist on äärmiselt ohtliku teoga; või on eriseadusega sätestatud, et otsuse peab tegema kohus, so kohtuvälisel menetlejal puudub selleks õigus (näiteks aresti saab karistuseks mõista ainult kohus). Juriidilise isiku puhul on sagedased juhud, kus on vaja otsustada nt alkoholi konfiskeerimine. Kuna Maksu- ja tolliamet ise veel konfiskeerida ei saa, siis kohus otsustab konfiskeerimise vajaduse ja mõistab karistuse.

Kohus võib teha kohtuotsuse:

- rahatrahvi või aresti mõistmise kohta;

- väärteomenetluse lõpetamise kohta seaduses toodud alustel (vt VTMS § 29 lg 1 p 1 ja § 30).

Otsuse peale võib esitada **apellatsiooni ringkonnakohtule**.

2. **kaebuse arutamine maakohtus** (isik ei nõustunud kohtuvälise menetleja, näiteks politsei otsusega ja soovib selle vaidlustada).

Jagunevad samuti kaheks: füüsilise isiku ja juriidilise isiku kaebus. Sagedasemaks kaebamise põhjuseks füüsiliste isikute puhul on soov tühistada politsei poolt lisaks trahvile lisakaristusena mõistetud juhtimisõiguse äravõtmine. Juriidiliste isikute kaebustes väidetakse otsuse mittenõuetekohast põhistamist, ebaõige kvalifikatsiooni kohaldamist jms.

Kohus võib:

- jätta kaevatava otsuse muutmata ja kaebuse rahuldamata;
- tühistada kaevatava otsuse täies ulatuses või osaliselt ja teha uue otsuse, kui see ei raskenda menetlusaluse isiku olukorda;
- tühistada kaevatava otsuse ja lõpetada väärteomenetluse seaduses toodud alustel (vt VTMS § 29, 30).

Otsuse peale võib esitada **kassatsiooni Riigikohtule**, selleks tuleb kindlasti kasutada advokaadi abi.

3. **asenduskaristused** (kui kohtuvälise menetleja tehtud trahviotsus on jõudnud kohtutäiturini ja võlgnik ka siis ei maksa, esitab täitur kooskõlastatult kohtuvälise menetlejaga kohtule avalduse asenduskaristuse kohaldamiseks, reeglina trahvi asendamiseks arestiga).

Selle lahendi peale võib esitada samale kohtunikule **määruskaebuse**. Kui saadud lahend siiski ei rahulda võlgnikku, võib esitada **apellatsiooni ringkonnakohtule**.

Olulisemad mõisted väärteomenetluses:

Menetlejad:

- kohtuvälises menetluses kohtuvälised menetlejad (täidesaatva riigivõimu volitustega asutus; valla- ja linnavalitsus ning eraõiguslik juriidiline isik halduslepingu alusel), kes osalevad menetluses pädevust tõendavat tunnistust omava ametniku kaudu;
- kohtumenetluses kohus (maakohus, ringkonnakohus ning Riigikohus).

Menetlusosalised:

- menetlusalune isik (füüsiline või juriidiline isik, kelle suhtes on alustatud väärteomenetlust), kaebemenetluses kaebuse esitaja;
- menetlusaluse isiku kaitsja (juriidilise isiku puhul seaduslik esindaja).

Kohtumenetluse pooled:

- menetlusalune isik ja tema kaitsja;
- kohtuväline menetleja.

Lisaks võiks teada **VTMS § 2**, mis ütleb:

„Kui käesolevas seadustikus ei ole sätestatud teisiti, kohaldatakse väärteomenetluses kriminaalmenetluse sätteid, arvestades väärteomenetluse erisusi“;

ja § 7:

„Väärteo toimepanemisega tekitatud kahju hüvitamine otsustatakse tsiviilseadustes sätestatud alustel ja korras“.

2.2. HALDUSKOHUS:

Halduskohtu asjade kajastamisel ei saa rääkida hagejast ja kostjast, poolteks on **kaebaja** (kaebuse või protesti esitaja) ning **vastustaja** (haldusorgan, kelle tegevuse peale on kaebus esitatud)

Millised vaidlused käivad maakohtu tsiviilasjade, millised halduskohtu alla?

Halduskohus lahendab **avalik-õiguslikke** vaidlusi, tsiviilkohus **eraõiguslikke** vaidlusi. Väga lihtsustatult võiks öelda, et halduskohus lahendab vaidlusi, mille üheks pooleks on riik või omavalitsus (või ametnik), kes on oma avalik-õiguslikke ülesandeid täites rikkunud üksikisiku (või juriidilise isiku) õigusi.

Halduskohtumenetluse skeem:

Kaebuse esitamine -> kohtus asja ettevalmistav menetlus (siin kontrollib kohus, kas kaebus vastab halduskohtumenetluse seadustiku nõuetele, kas on tasutud riigilõiv, kas kaebus kuulub halduskohtu pädevusse, jne. Kui kaebuses esinevad puudused, teeb kohus käiguta määruse ja annab kaebuses esinevate puuduste kõrvaldamiseks tähtaja. Kui kaebaja

ettenähtud tähtjaks kaebuses esinenud puudusi ei kõrvalda, tagastab kohus kaebuse. Kui kaebus vastab nõuete, võtab kohus kaebuse menetlusse) - > toimub kirjalik eelmenetlus. (Eelmenetluse raames võib korraldada ka suulisi istungeid, kus arutatakse eelmenetluslikke küsimusi, nt tähtaja ennistamine, kui kaebus on esitatud tähtaja rikkumisega; esialgse õiguskaitse kohaldamine, jne) -> asja kohtulik läbivaatamine, kas kirjalikus või suulises (toimub kohtuistung) menetluses, oleneb menetlusosaliste soovist -> kohtuotsus

Mida saab halduskohtusse kaevata?

Haldusakt, mille peale võib halduskohtusse kaevata, on avalik-õiguslikke haldusülesandeid täitva asutuse, ametniku või muu isiku korraldus, käskkiri, otsus, ettekirjutus või muu õigusakt, mis on antud avalik-õiguslikes suhetes üksikjuhtumi reguleerimiseks.

Toiminguks, mille peale võib halduskohtusse kaevata, on avalik-õiguslikke haldusülesandeid täitva asutuse, ametniku või muu isiku tegevus või tegevusetus või viivitus avalik-õiguslikus suhtes.

Haldusaktiks on ka haldusleping (avalik-õiguslikke suhteid reguleeriv leping). Seaduste või määruste peale halduskohtusse kaevata ei saa, sest need ei reguleeri üksikjuhtumeid. Halduskohtusse ei saa kaevata ka kohtuotsuste peale – sel juhul tuleb pöörduda kõrgema astme kohtu (ringkonnakohtu või Riigikohtu) poole.

Halduskohtumenetlusest iseloomustab uurimisprintsii, st kohus saab ise koguda tõendeid. Nimetatud põhimõte eristab halduskohtuid tsiviilkohtutest, kus on kasutusel esitamismaksiim (kohus teeb otsuse vaid esitatud dokumentide põhjal, kohus ise tõendeid otsima ei pea) ja võistlev printsii.

Halduskohtusse saab pöörduda kaebuste ja protestidega. Kaebuste liikidest eristatakse tühistamiskaebust, kohustamiskaebust, tuvastamiskaebust ning kahju hüvitamise kaebust. Protestidest on lubatud üksnes tühistamisprotest ning kohustamisprotest.

Esialgne õiguskaitse (sisult sama, mis tsiviilasjades hagi tagamine) – kohtul on pädevus hoida juba enne kohtuasja sisulist lahendamist ära või keelata täitevvõimu selline tegevus, mille tagajärgede kõrvaldamine oleks pärast kohtuvaidluse lõppu raskendatud või osutuks võimatuks. (konkreetsena näitena - Prisma alkoholimüügikeeld, kus kohus peatas alkoholimüügi keelu menetluse ajaks, KUNI kohtuotsuse jõustumiseni)

Halduskohus võib esialgse õiguskaitse määrusega (HKMS § 121 lg 3):

peatada vaidlustatava haldusakti kehtivuse või täitmise, keelata vaidlustatava haldusakti andmise või toimingu sooritamise, kohustada haldusorganit taotletavat haldusakti välja andma, toimingut sooritama või jätkuvat toimingut lõpetama või rakendada tsiviilkohtumenetluse seadustikus ettenähtud hagi tagamise abinõusid.

Esialgse õiguskaitse määrus tuleb täita viivitamatult.

Ka halduskohtu istungid võivad olla avalikud või kinnised. Nagu enamasti maakohtuteski, vaatab ka halduskohtus kohtunik asja läbi ainuisikuliselt, v.a. juhul, kui ta otsustab, et asja iseloomust tulenevalt tuleb see läbi vaadata kolmeliikmelises kohtukoosseisus.

Halduskohtu lahendeid on kahte liiki: määrus ja kohtuotsus.

- **Määrusega** lahendatakse protsessuaalseid küsimusi, teatud juhtudel on määrus ka menetlust lõpetavaks kohtudokumendiks. Määruse peale võib ringkonnakohtule esitada määruskaebuse kas 10 või 30 päeva jooksul pärast määruse kättesaamisest.
- **Kohtuotsus** on kohtulahend, millega asi sisuliselt otsustatakse. Kohtuotsuse peale võib kõrgema astme kohtule edasi kaevata 30 päeva jooksul avalikult teatavastegemisest.

Tuleb eristada kaebust, määruskaebust (määruse peale esitatud), apellatsioonkaebust (otsuse peale esitatud) ja kassatsioonkaebust (ringkonnakohtu otsuse peale esitatud).

Halduskohtuid on kaks: **Tallinna** (Tallinna ja Pärnu kohtumaja) ja **Tartu halduskohus** (Tartu ja Jõhvi kohtumaja). Teises ehk apellatsiooniastmes vaatavad halduskohtute lahendeid läbi Tallinna ja Tartu ringkonnakohtu halduskolleegiumid. Kõrgeimas astmes vaatab lahendeid läbi Riigikohtu halduskolleegium.

2.3. RINGKONNAKOHUS:

Ringkonnakohtud vaatavad teise astme kohtuna **apellatsiooni** korras läbi maa- ning halduskohtute lahendeid nende peale esitatud apellatsioonkaebuste, erikaebuste ja protestide alusel.

Ringkonnakohtus jaguneb arutatavate asjade liikide järgi **kolleegiumiteks**: haldus-, kriminaal- ja tsiviilkolleegiumiks.

Ringkonnakohtus toimub asjade läbivaatamise kollegiaalselt – see tähendab, et apellatsioonikaebuse lahendamise tegeleb **kohtukolleegium, kuhu kuulub kolm kohtunikku.**

Ringkonnakohtud on Tallinna Ringkonnakohus, Tartu Ringkonnakohus ja Viru Ringkonnakohus.

2.4. RIIGIKOHUS

Riigikohus on Eesti kõrgeim kohus. Riigikohus on **kassatsioonikohus**, st kohtuprotsessi pooltel on õigus Riigikohtusse edasi kaevata ringkonnakohtu otsuseid. Riigikohus on ka põhiseaduslikkuse järelevalve kohus.

Riigikohtu pädevuses on:

- põhiseaduslikkuse järelevalve teostamine;
- kohtulahendite kassatsiooni korras läbivaatamine;
- teistmisavalduste läbivaatamine;
- muude seadusest tulenevate ülesannete täitmine.

Riigikohtus töötab 19 kohtunikku ning neli kolleegiumit. Iga riigikohtunik kuulub kas tsiviil-, kriminaal-, või halduskolleegiumi. Lisaks valib riigikohtu üldkogu kõigi kohtunike seast põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi liikmed.

Kaebuse Riigikohtusse võib esitada iga menetlusosaline, kes ei ole rahul alama astme kohtu otsusega, kuid Riigikohus võtab kaebusi menetlusse valikuliselt. Asjade menetlusse võtmise otsustab Riigikohus vähemalt kolmeliikmelises koosseisus. Asi võetakse menetlusse, kui selle menetlemist nõuab vähemalt üks riigikohtunik. Valikuprintsiipi ei rakendata põhiseaduslikkuse järelevalve asjade puhul, mis võetakse kõik menetlusse.

Riigikohtu lahendid on kättesaadavad Riigikohtu kodulehel www.riigikohus.ee. Riigikohtu lahendid avaldatakse ka Riigi Teataja III osas. Riigikohtu lahendid jõustuvad kohe peale kuulutamist.

Kui ka pärast Riigikohtu otsust leiab isik, et riik on rikkunud tema Euroopa Inimõiguste Konventsioonis või selle protokollides tagatud õigusi ja vabadusi., saab ta esitada kaebuse **Euroopa Inimõiguste Kohtusse.**

Terminid:

Kassatsioonkaebus - edasikaebus kõrgema astme kohtule apellatsioonikohtu otsuse peale.

Teistmine - jõustunud kohtuotsuse või -määruse taasläbivaatamine uute asjaolude ilmnemisel.

Põhiseaduslikkuse järelevalve - seaduste ja teiste õigusaktide põhiseadusele vastavuse kontrollimine.

Riigikohtu üldkogu - Riigikohtu kõrgeim organ, millesse kuuluvad kõik 19 riigikohtunikku. Riigikohtu üldkogu vaatab seaduses sätestatud alustel läbi kohtulahendeid; teeb Vabariigi Presidendile ettepaneku kohtuniku ametisse nimetamiseks ja kohtuniku ametist vabastamiseks; lahendab kohtuniku eksamikomisjoni otsuste peale esitatud kaebused; lahendab distsiplinaarkolleegiumi otsuste peale esitatud kaebused; otsustab distsiplinaarasja algatamise Riigikohtu esimehe suhtes ja teavitab sellest Riigikogu; täidab muid seadusest ja Riigikohtu kodukorrast tulenevaid ülesandeid.

Riigikohtu erikogu - Erikogu lahendab erimeelsusi seaduste tõlgendamisel, mis on tekkinud Riigikohtu kolleegiumite vahel mõne kohtuasja lahendamisel, samuti määrab erikogu seaduse sätestatud juhtudel asja lahendamiseks pädeva kohtu. Kui üks kolleegiumitest tahab kohtuasja läbi vaadates asuda seaduse või muu õigusakti kohaldamisel teisele seisukohale, kui seda on mõni teine Riigikohtu kolleegium, annab ta asja lahendada erikogule. Sõltuvalt sellest, mitme kolleegiumi vahelise vaidlusega on tegemist, võib erikogu koosneda kas kahe või kolme kolleegiumi esindajatest.